Qabul qilindi: 22-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 28-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 06-noyabr 2026-yil

O‘ZBEKISTON OZIQ-OVQAT SANOATIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING IQTISODIY OMILLARI VA IMKONIYATLARI

Abasova Gulirano Rahmatullo qizi
TDIU tayanch doktaranti
E-mail: **abasovagulirano@gmail.com**

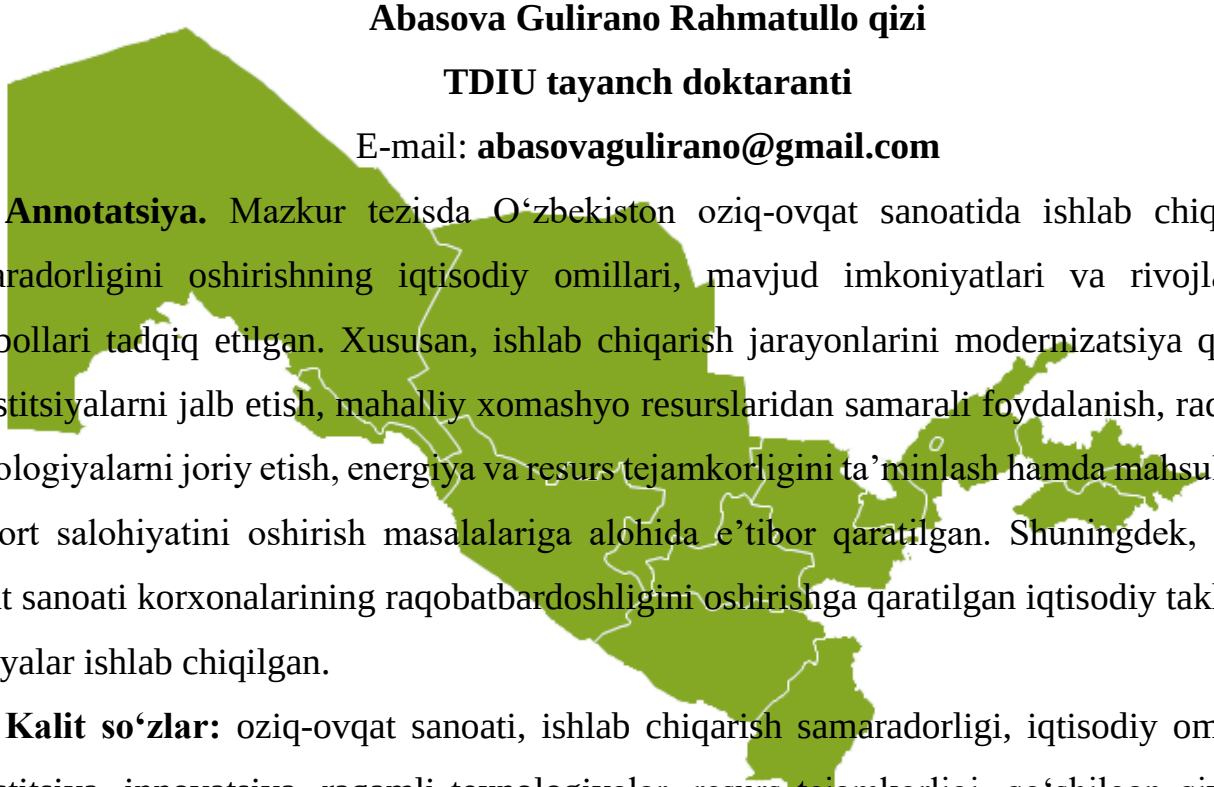

Annotatsiya. Mazkur tezisda O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatida ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning iqtisodiy omillari, mavjud imkoniyatlari va rivojlanish istiqbollari tadqiq etilgan. Xususan, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish, investitsiyalarni jalb etish, mahalliy xomashyo resurslaridan samarali foydalanish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, energiya va resurs tejamkorligini ta’minlash hamda mahsulotlar eksport salohiyatini oshirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Shuningdek, oziq-ovqat sanoati korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan iqtisodiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: oziq-ovqat sanoati, ishlab chiqarish samaradorligi, iqtisodiy omillar, investitsiya, innovatsiya, raqamli texnologiyalar, resurs tejamkorligi, qo‘shilgan qiymat, eksport salohiyati.

Kirish

Bugungi kunda oziq-ovqat sanoati mamlakat iqtisodiyotining muhim strategik tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Mazkur tarmoq aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojini qondirish, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, yangi ish o‘rinlarini yaratish, eksport hajmini oshirish va hududlarning iqtisodiy rivojlanishini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Jahon iqtisodiyotida kuzatilayotgan raqobatning kuchayishi, ishlab chiqarish xarajatlarining o‘zgarishi, energiya resurslari narxining oshishi va iste’molchilar talabining

diversifikatsiyalashuvi oziq-ovqat sanoati korxonalaridan ishlab chiqarish samaradorligini doimiy ravishda oshirib borishni talab etmoqda.

O‘zbekistonda ham oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish, mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash va yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli mazkur tarmoqda iqtisodiy samaradorlikni oshirish omillarini o‘rganish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Asosiy qism

O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish ko‘p jihatdan iqtisodiy resurslardan foydalanish darajasi, ishlab chiqarish texnologiyalari, investitsion faollik va boshqaruv tizimining rivojlanganligiga bog‘liq. Mazkur omillar korxonalarning ishlab chiqarish xarajatlari, mahsulot sifati, mehnat unumdorligi va moliyaviy natijalariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda O‘zbekistonda yirik korxonalar tomonidan 152,1 trillion so‘mlik oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarilgan bo‘lib, bu 2024-yilga nisbatan 9,7 foizga ko‘pdir. Ushbu ko‘rsatkich oziq-ovqat sanoatida ishlab chiqarish salohiyati kengayib borayotganini ifodalaydi.

Oziq-ovqat sanoatida ishlab chiqarish samaradorligiga ta’sir etuvchi asosiy iqtisodiy omillarni quyidagi jadval orqali ifodalash mumkin.

1-jadval

O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatida ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning

asosiy iqtisodiy omillari

Iqtisodiy omillar	Iqtisodiy mazmuni	Kutiladigan samaradorlik natijasi
Investitsiyalar	Zamonaviy uskunalar va ishlab chiqarish quvvatlariga mablag‘ yo‘naltirish	Ishlab chiqarish hajmi va rentabellik oshadi
Innovatsion texnologiyalar	Avtomatlashtirish va raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish	Mehnat unumdorligi oshadi
Xomashyo ta’minoti	Mahalliy qishloq xo‘jaligi mahsulotlaridan samarali foydalanish	Xomashyo xarajatlari va yo‘qotishlar kamayadi
Energiya tejamkorligi	Elektr energiyasi, suv va yoqilg‘i sarfini optimallashtirish	Mahsulot tannarxi pasayadi
Inson kapitali	Malakali mutaxassislar tayyorlash va xodimlar malakasini oshirish	Ishlab chiqarish sifati yaxshilanadi
Logistika infratuzilmasi	Sovutkich omborlari, transport va saqlash tizimlarini rivojlantirish	Mahsulot nobudgarchiligi kamayadi
Eksport faoliyati	Xalqaro standartlar va sertifikatlash tizimlarini joriy etish	Eksport bozorlari kengayadi

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, oziq-ovqat sanoatida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish alohida bitta omilga emas, balki o‘zaro bog‘liq iqtisodiy mexanizmlarning kompleks qo‘llanilishiga bog‘liq. Jumladan, investitsiyalarni jalb qilish zamonaviy texnologiyalarni joriy etish imkoniyatini kengaytirsa, raqamli boshqaruv ishlab chiqarish jarayonlarini nazorat qilish va resurslardan foydalanishni optimallashtirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash oziq-ovqat sanoatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, meva-sabzavot mahsulotlarini xomashyo sifatida sotish o‘rniga quritilgan, muzlatilgan, konservalangan yoki qadoqlangan tayyor mahsulot shaklida ishlab chiqarish qo‘shimcha qiymat yaratish imkonini beradi.

Ishlab chiqarish samaradorligini baholashda quyidagi iqtisodiy ko‘rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

2-jadval

Oziq-ovqat sanoatida ishlab chiqarish samaradorligini baholash ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Hisoblash formulasi	Iqtisodiy ahamiyati
Mehnat unumdorligi	Ishlab chiqarish hajmi / Xodimlar soni	Bir xodimga to‘g‘ri keladigan mahsulot hajmi
Mahsulot tannarxi	Jami ishlab chiqarish xarajatlari / Mahsulot miqdori	Bir birlik mahsulot ishlab chiqarish xarajati
Rentabellik	Sof foyda / Jami xarajatlar × 100%	Xarajatlarning foydalilik darajasi
Resurslardan foydalanish samaradorligi	Ishlab chiqarish hajmi / Sarflangan resurslar	Resurslardan foydalanish natijadorligi
Quvvatlardan foydalanish darajasi	Haqiqiy ishlab chiqarish / Loyihaviy quvvat × 100%	Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi

Keltirilgan ko‘rsatkichlar asosida oziq-ovqat sanoati korxonalarining iqtisodiy faoliyatini muntazam tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va samaradorlikni oshirish bo‘yicha tegishli boshqaruv qarorlarini qabul qilish mumkin.

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalardan foydalanish ham muhim imkoniyatlardan biri hisoblanadi. Xususan, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, xomashyo harakatini elektron hisobga olish, mahsulot sifatini sensorlar orqali monitoring qilish va ombor zaxiralarini raqamli boshqarish korxonalarda ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi.

Natijada oziq-ovqat sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirish uchun investitsion, innovatsion, tashkiliy va texnologik omillarni yagona boshqaruv tizimi asosida rivojlantirish talab etiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish iqtisodiy o‘sish, oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash va milliy mahsulotlarning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini kuchaytirishning muhim shartlaridan biridir.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mazkur tarmoqda samaradorlikka erishish faqat ishlab chiqarish hajmini oshirish bilan cheklanmasligi, balki mahsulot tannarxini kamaytirish, mehnat unumdorligini oshirish, xomashyo yo‘qotishlarini qisqartirish, ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish va yuqori qo‘shilgan qiymat yaratishga asoslanishi

lozim.

Muallif fikricha, oziq-ovqat sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning eng muhim yo‘nalishi an’anaviy ishlab chiqarish modelidan innovatsion, resurs tejamkor va raqamli boshqaruvga asoslangan ishlab chiqarish modeliga bosqichma-bosqich o‘tishdan iborat. Bu esa korxonalar rentabelligini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va mamlakatning eksport salohiyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-fevraldagi PF-36-sonli “Respublikada oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishda qaysi hudud yetakchi? 24.02.2026.

3. Shukurov R. O‘zbekistonda oziq-ovqat sanoati korxonalarida ishlab chiqarish holati tahlili. // Green Economy and Development. 2025. 3(2).

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2030-yilgacha oziq-ovqat xavfsizligi va sog‘lom ovqatlanishni ta’minlash strategiyasi.

5. FAO. The State of Food and Agriculture. Food and Agriculture Organization of the United Nations.

